

Замонавий

таълим-тарбия жараёнини
ташкил этишнинг устувор
йўналишлари, ижтимоий
ва педогогик-психологик асослари

**ЁШЛАРГА ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК
ХИЗМАТ КЎРСАТИШ МАРКАЗИ**

**«ЗАМОНАВИЙ ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ ЖАРАЁНИНИ
ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ,
ИЖТИМОЙ ВА ПЕДОГОГИК-ПСИХОЛОГИК
АСОСЛАРИ»**

**МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ КОНФЕРЕНЦИЯ**

Мақолалар тўплами

Тошкент-2022

МУНДАРИЖА

Лола Кучқорова	Оила –жамият ва давлат химоясида тарғиб этиш ва жамиятга сиңдириш ишларини олиб бориш	4
Ibrohimjon Ubaydullayev	Conditions that cause the formation of aggressive behavior in children of adolescent age	7
Азимова Замира	Болаларда учрайдиган нутк нуқсонлари касаллигини бутунлай даволаб бўладими?	11
Jalilova Nilufar	Agar bola injiq bo'lsa nimalar qilish kerak?	15
Jalilova Zebo	Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilariga tratuardan xavfsiz harakatlanishni o'rgatish	19
Hoshimova Zilola	Bola o'yin faoliyatining psixologik xarakteristikasi- o'yin MTT yoshidagi bolalarda yetakchi faoliyatidir	23
Muxammadiyeva Munira	Xalq og'zaki ijodi namunalari vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash	27
Gadoyeva Maqsuda	MTT yoshidagi bolalarni tarbiyalashda didaktik o'yinlardan foydalanishning nazariy asoslari	31
Ro'ziyeva Nafisa	Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixik o'sishida o'yinning ahamiyati. O'yin turlari va ularni psixologik xususiyatlari	36
Тошова Насиба	MTT болаларда элементар математик тушунчаларни ривожлантиришда интерфаол методлар ва ўйинлардан фойдаланиш	42
Рамазонова Моҳинур	Психогимнастика машғулотлари ёрдамида бошланғич синф ўқувчиларидаги рухий зўриқишларини олдини олиш	46
Ruzmatova Nigina	Qadriyatlar va ularning shaxs shakllanishiga ta'siri	52
Abdufattayeva Shaxnoza	Maktabgacha ta'lim tashkilotida rahbar boshqaruvida yangicha yondashuv	56
Inomova Zulfiya	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida oila bilan hamkorlik	59
Ro'zmetova Farangiz, Sabirova Raya	Bolalarga ekologik ta'lim va madaniyatni shakllantirishda maktabgacha ta'lim tiziminig o'rni	62
Xolmirzayev Sardor	Tarbiyasi qiyin bolalar bilan ishlashning ijtimoiy pedagogik texnologiyalari	66
Мансурова Чарос	Таълим жараёнида ўқувчиларнинг интеллектуал салоҳиятини оширишнинг педагогик ва психологик асосларини яратиш	77
Jurayeva Xayrinso	Yoshlarda stressogen vaziyatlarda psixologik chidamlilikni oshirish imkoniyatlari	81
Ахророва Розагул	Методические рекомендации «использование дидактических игр, как средство экологического воспитания»	85
Nozimxon Inamov	Ijtimoiy xulq – atvor va odatlarni shakllanishining psixologik tavsifi	91
Рахимова Хуршида	Ота-оналарнинг ўз болаларига эътиборини кучайтиришнинг психологик аҳамияти	95
Nishonova Shahnoza	Tarbiyasi og'ir bolalar bilan ishlashda psixolog faoliyatining ahamiyati	99
Jumamurodova Umida	Shaxsning o'z-o'ziga munosabati "men" kansepsiyasining tarkibiy qismi sifatida	102
Бобоева Камола	Мактабгача кичик ёшдаги болаларнинг оғзаки нутқини ўстириш	105
Эгамқулова Кунсулу	Мактабгача таълим ташкилотларида ота-оналар билан ҳамкорликдаги ишларни ташкил этиш	110
Mirsidiqova Aziza	Bugungi ta'lim va tarbiya jarayoniga psixologik muhitning ta'siri	114
Hayitboyeva Shohista, Nishanova Shahnoza	Giperaktiv o'quvchilar bilan olib boriladigan diagnostik ishlar va psixologik tavsiyalar	118

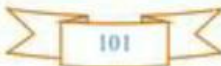
SHAXSNING O'Z-O'ZIGA MUNOSABATI "MEN" KANSEPSIYASINING TARKIBIY QISMI SIFATIDA

Jumamurodova Umida Murodboyevna

O'zMU ijtimoiy fanlar fakulteti

Psixologiya (faoliyat turlari) yo'nalishining I-kurs magistranti

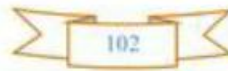
Shaxs shakllanishida kichik maktab yoshidagi o'quvchilarni har tomonlama yetuk, go'zal axloqli, xush odobli inson qilib kamol toptirish hozirgi kunning muhim vazifalaridan biridir. Chunki bu narsa milliy qadriyat va ruhiyatni tiklash jarayonida ta'lim va tarbiya samaradorligini oshirish masalasidan kelib chiqadi. Mazkur muammoni o'rganishda psixologlar oldida turgan vazifani muvaffaqiyatli amalga

Ёшларга ижтимоий-психологик хизмат кўрсатиш маркази

oshirishda boshlang'ich ta'limni ilmiy asosda to'g'ri yo'lga qo'yish uchun o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish zarur. O'quv faoliyati kichik maktab yoshidagi o'quvchi uchun nafaqat bilish jarayonlarining yuqori darajada rivojlanishi, balki shaxsiy xususiyatlarining rivojlanishi uchun ham imkoniyat yaratadi. Yetakchi bo'lgan o'quv faoliyatidan ham tashqari boshqa faoliyatlar o'yin, muloqot va mehnat ham o'quvchi shaxsi rivojiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bu faoliyalar asosida muvaffaqiyatga erishish motivlari bilan bog'liq bo'lgan shaxsiy xususiyatlar tarkib topa boshlaydi. O'quv faoliyati o'quvchilarda o'qishda muvaffaqiyatga erishish extiyojini qondirsa, shuningdek, tengdoshlari orasida o'z o'rniga ega bo'lish imkoniyatini ham yaratadi. Aynan ana shu o'rin yoki mavqega erishish uchun ham bola yaxshi o'qishga harakat qilish mumkin. Bu yoshdagi bolalar doimiy ravishda o'zi erishgan muvaffaqiyatini boshqa tengdoshlarining muvaffaqiyati bilan solishtiradilar. Ular uchun doimo birinchi bo'lish nihoyatda muhim. Bu yoshdagi bolalarda musobaqaga kirishish motivi doimiy ehtiyoj sanalib, bu motiv ularga kuchli emotsional zo'riqishni beradi. Bu xususiyatlar aslida bog'cha davrida boshlanib, kichik maktab hamda o'smirlik davrida yaqqol ko'zga tashlanadi. Bolalar kattalarning u haqidagi bergan baxo va fikrlariga qarab, o'z-o'ziga beradigan bahosi, asosan, to'g'ridan to'g'ri o'qituvchining beradigan baxosiga va turli faoliyatidagi muvaffaqiyatiga bog'liq. Kichik maktab yoshdagi bolalarda mavjud bo'lgan ishonuvchanlik, ochiqlik, tashqi tasirlarga beriluvchanlik, itoatkorlik kabi xususiyatlari ularni shaxs sifatida tarbiyalashga yaxshi imkoniyat yaratadi. Kichik maktab davri bolaning turli faoliyatlaridagi muvaffaqiyatga erishishini belgilab beruvchi asosiy shaxsiy xususiyatlarini yuzaga kelish va mustahkamlanish davri hisoblanadi. Bu davrda muvaffaqiyatga erishish motivlari tarkib topishi bilan birgalikda mehnatsevarlik va mustaqillik kabi sifatleri mustahkamlanib boradi. Mehnatsevarlik bolada o'zi qilayotgan ishidan zavq olsagina yuzaga keladi. Bolada mustaqillik xususiyatining shakllanishi asosan kattalarga bog'liq. Agar bola xaddan ziyod ishonuvchan, itoatkor, ochiq bo'lsa unda asta sekinlik bilan boysunuvchanlik,

ziyod ishonuvchan, itoatkor, ochiq bo'lsa unda asta sekinlik bilan boysunuvchanlik, tobelik xususiyatlari mustahkamlanib boradi. Biroq bolani vaqtli mustaqillikka undash, unda ba'zi salbiy hislatlarini rivojlanishiga ham olib kelishi mumkin. Chunki hayotiy tajribalarni kimlargadir taqlid qilgan holda o'zlashtiradi. Shaxsda 3-4 sinflarga borib

Ёшларга ижтимоий-психологик хизмат кўрсатиш маркази

bola uchun uning o'rtoqlari bilan munosabatning ham ahamiyati ortadi. Bu munosabatlardan kattalar ta'lim-tarbiya maqsadlarida foydalanishlari mumkin. Bu yoshdagi bolalar soatlab yolg'iz qolgan holda sevimli mashg'ulotlari bilan shug'ullanishlari mumkin va shu asosda ularda mehnatsevarlik va mustaqillik fazilatlarini shakllanadi. Shaxs shakllanishi nazaryalari va bosqichlariga nazar soladigan bo'lsak, Erikson: "Maktab yoshi: mehnatsevarlik o'z-o'zidan qoniqmaslik. To'rtinchi ijtimoiy – psixologik davr Z.Freyd nazariyasida yashirin latent davrga mos keladi. O'z jinsidan ota-ona bilan raqiblikdan bartaraf etilgan bo'ladi. 6 yoshdan 12 yoshgacha bolani oila chegarasidan chiqishi sodir bo'ladi va tizimli talim xususan madaniyatning texnologik tomonlariga qo'shilishi boshlanadi. E.Eriksonning kontsepsiyasida ushbu madaniyat doirasida ahamiyati bo'lgan qurol – aslahalar, hosiblik faxriy va ilmiy unvonlar bilan munosabatda bo'lishini bilish nimanidir o'rganishga aynan intilish va tez o'zlashtirishi universal deb tan olingan. Mehnatsevarlik, ishdan zavqlanish atamalarini bu davrning asosiy mavzularini ifodalaydi bu davrda bolalar nimadan nima hosil bo'lishini va u qanday ishlashini bilishga intilishi bilan band bo'ladi. Bolaning "Ego" muvofiqligi endi bunday ifodalanadi: "Men" – men nimaga o'rgangan bo'lsam. Bolalar maktabda o'qib, faol ishtirok anglangan tartib – intizom qoidalariga qo'shiladi. Maktab tartib-qoidalarini bilan bogliq bo'lgan odam mukammal ijrochidir. Bu davrning qaltisligi shundaki, o'z-o'zidan qoniqmaslik hissini, o'z qobiliyatlari yoki tengdoshlari orasidagi mavqeidan shubhalanish tajribasizlikni namoyon qilishdan iborat." Z. Freyd bo'yicha bu yosh davri: Latent bosqich – jinsiy soqinlik 6-7 yoshdan 12 yoshgacha o'smirlik yoshi boshlangungacha davom etadi. Asosiy energiya kuchi o'qish, sport, bilishga intilish asosan o'zini jinsidagi tengdoshlari bilan do'stlashishga yo'naltiriladi. O'quvchining ushbu yosh davrida o'quvchining har bir aytgan so'zi, xar bir xatti- harakati, ta'sir o'tkazish uslubi uning uchun haqiqat mezonini bo'lib qoladi. Chunki o'quvchilar o'z o'quvchilariga juda qattiq ishonadilar, ularning fikr va mulohazalariga quloq soladilar, pedagogik taktdan o'ta ta'sirlanadilar, qo'ygan talablariga qat'iy amal qiladilar. Ana shu tomondan pedagog bergan barcha vazifalarni, yaratilgan muammoli vaziyatlarni hal qilishga intiladilar, ularni o'z vaqtida ado etishga intikladilar. Bolalar maktabga birinchi bor kelganda, yangi munosabatlar tizimi va muloqot doirasi shakllanadi. Maktab

davrining ilk kunlaridanoq o'quvchilar bir – birlariga e'tibor bermaydilar, hamda tengdoshlarining yutuqlari bilan qiziqmaydilar, muloqotga kam kirishadilar. Lekin vaqt o'tishi bilan o'quvchilar asta- sekinlik bilan bir birlarini kuzatishni boshlaydilar, muloqotga nisbatan ehtiyoj sezadilar va tengdoshlari bilan do'stlasha boshlaydilar. boshlang'ich ta'lim oxiriga kelib esa o'quvchilarda tengdoshlari orasida alohida o'ziga hos o'rinni egallashga ehtiyoj shakllana boshlaydi. Mustaqillikni shakllantirish uchun bolaga mustaqil ishlarni ko'proq buyurish va ishonch bildirish nihoyatda muhimdir. Shunindek, shunday bir ijtimoiy psixologik muhit yaratish kerakki, unda bolaga biror bir ishni mustaqil, ijtimoiy vazifa bajarishni topshirish, bu ishni bajarish jarayonida bola o'zini tengdoshlari, kattalar va boshqa odamlarning lideri deb his qilsin. Ana shu his bolada mustaqil bo'lishga undovchi motivlarni yuzaga keltiradi. Maktab yoshidagi bola o'zining individual xususiyatlarini anglaydi. Bolani o'z-o'zini anglashi ham jadal rivojlana boradi va mustahkamlana boradi. Kichik maktab davrda bolalar o'zlarining ismlariga yanada ko'proq ahamiyat bera boshlaydilar va ularning tengdoshlari va atrofdagilari tomonidan ijobiy qabul qilinishiga harakat qiladilar. Bola o'zining tashqi ko'rinishi va gavda tuzulishiga beradigan bahosi ham o'z-o'zini anglashida katta ahamiyatga ega. Ana shu nazardan bolaning o'z-o'ziga munosabati undagi "Men" konsepsiyasining shakllanishi muhim ahamiyatga ega.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda o'z-o'ziga bo'lgan munosabat va "Men" konsepsiyasining shakllanishiga tasir qiluvchi tashqi va ichki omillarni o'rganish juda muhim sanaladi. Sababi inson shaxsiga ta'sir qiladigan har qanday tashqi omillar uning ruhiyatining shakllanishiga ham o'z ta'sirini o'tkazmay qolmaydi. Ayniqsa kichik maktab yoshidagi o'quvchilar o'rtasida bu masalla juda dolzarb hisoblanadi. Bilamizki bolada shaxs bo'lib shakllanish uch yoshidan yani o'z menligini anglash vaqtidan paydo bo'ladi va hayoti davomida shakllanib boradi. Manashu sababdan bolaning sog'lom shaxs bo'lib shakllanishida uni o'rab turgan muhit avvalo sog'lom bo'lishi lozim. Bola ozi haqida atrofdagilarning unga bo'lgan munosabati va o'zlarini qanday tutayotganliklaridan o'zi uchun xulosalar chiqaradi va shunga bog'liq ravishda uning ongida ham manashunday shaxsiy sifatlar shakllana boshlaydi. Yuqorida keltirilgan misollardan shuni xulosa qilishimiz mumkinki biz sog'lom va har tomonlama yetuk

